

Motion till riksdagen 2024/25:3346

av **Märta Stenevi m.fl. (MP)**

med anledning av skr. 2024/25:96 Ny strategi för levande och trygga städer

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska behålla det övergripande målet för hållbara städer och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska behålla namnet Rådet för hållbara städer oförändrat och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med en ny strategi för städer som även omfattar konkreta stöd för stadsutveckling och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med en ny strategi för städer som även omfattar politik för ett utvecklat barnperspektiv samt barnkonsekvensanalyser av åtgärderna i strategin och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med en ny strategi för städer som även omfattar åtgärder för att motverka segregation och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med en ny strategi för städer som innehåller mer omfattande åtgärder för ökad biologisk mångfald och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med en ny strategi för städer som innehåller mer omfattande åtgärder för klimatanpassning och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med en ny strategi för städer som innehåller mer omfattande åtgärder för arkitektur och hållbart byggande och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med en ny strategi för städer som även omfattar åtgärder för minskad klimatpåverkan och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med en ny strategi för städer som även omfattar hälsofrämjande åtgärder och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med en ny strategi för städer som innehåller mer omfattande åtgärder för hållbar och klimatsmart mobilitet och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med en ny strategi för städer som även omfattar åtgärder för ökad tillgänglighet och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

När Tidöregeringen lägger fram en ny strategi för levande städer har staden förvandlats till en kuliss för handel och kommersiella intressen. Staden är inte längre en plats för de som bor där utan en kuliss där de boende är potentiella kunder. Regeringen vill se en ”attraktiv” stad men stryker alla formuleringar om jämlikhet. Den ska vara ”tilltalande”, men för Tidöregeringen är det inte en prioritering att bryta segregationen. Och en levande stad beskrivs som en plats där handeln blomstrar – men att luften är ren nog att andas, vattnet friskt nog att dricka eller tillräckligt rent för att bada i och att städernas klimatutsläpp minskar ingår inte i regeringens strategi. Den strategi som arbetades fram under det miljöpartiska statsrådet Karolina Skogs ledning 2017 innebar en hög ambitionsnivå i alla delar som berör livet i staden. Det regeringen nu presenterar är en stympad produkt som mest liknar en pamflett för en handelsförening.

Det duger inte. Miljontals svenskar lever och verkar i våra städer. De förtjänar en regering som tar ansvar för investeringar i hållbara transporter, för en långsiktigt hållbar luft- och vattenkvalitet, för att barnens perspektiv får genomsyra hela staden och att staden möjliggör för alla sina invånare att leva ett gott liv. Den här strategin kommer inte att ge vare sig stöd eller vägledning till stadens aktörer och vi vill uppmana regeringen att ta tillbaka den till ritbordet och börja om. De områden vi särskilt vill lyfta är följande:

Behåll det övergripande målet för hållbara städer

I regeringens skrivelse 2017 (skr. 2017/18:230) är det övergripande målet för stadsutvecklingen hållbara städer som är inkluderande och tillgängliga stadsmiljöer som erbjuder alla människor en attraktiv och grön livsmiljö. Närhet gör att det är enkelt att leva sitt vardagsliv och ta sig fram med hållbara transporter, som t.ex. gång och cykel. Helhetssyn i planeringen tillsammans med smarta lösningar bidrar till städer där människor kan leva klimatsmart, hälsosamt och tryggt. Tidöregeringens nya nationella mål saknar viktiga och helt relevanta delar som finns med i det tidigare målet. Miljöpartiet anser att det tidigare övergripande målet ska vara kvar.

Rådet för hållbara städer behålls oförändrat

Rådet för hållbara städer inrättades av den tidigare regeringen och fick i uppdrag att stärka kommunernas förutsättningar att utveckla levande och hållbara städer och samhällen. Miljöpartiet anser att det fortsatt är viktigt att betona rådets arbete mot hållbarhet och vi motsätter oss namnbytet och förordar i stället att namnet Rådet för hållbara städer behålls oförändrat. Rådet ges dessutom en klart snävare roll eftersom det styrs av regeringens skrivelse och regeringens nationella mål för stadsutvecklingen. Detta kommer inte att påverka bara rådet negativt utan stadsutvecklingen i Sverige i stort. Vi beklagar detta djupt.

Regeringen behöver ta ansvar för städerna

Vi ser att regeringen saknar en offensiv stadsutvecklingspolitik. Samtidigt kan vi konstatera att den politik som regeringen driver även motverkar många viktiga stadsutvecklingsfrågor. I skrivelsen understryks kommunernas ansvar för planering, men regeringen underlåter att nämna statens ansvar för jämlika förutsättningar att hantera de utmaningar som kommunerna står inför. Staten har en viktig roll att spela när det gäller att främja och möjliggöra stadsutvecklingen i hela landet. Regeringen väljer att abdikera från det ansvaret och bidrar därmed till en ökad ojämlikhet mellan olika delar av landet, och mellan städer av olika storlek och med olika demografi.

Vi vill att regeringen lägger tillbaka viktiga verktyg för en god stadsutveckling som t.ex. investeringsstöd för lägre hyror, klimatsmart byggande och energieffektiviseringar, stöd till upprustning av miljonprogrammen och stadsmiljöavtalen för en hållbar utveckling av mobilitet och byggd miljö.

Barnperspektivet ska vara bredare än skolvägen

I regeringens skrivelse saknas ett barnperspektiv på stadens planering. Barn nämns i relation till skolvägar och idrott, men vi menar att barns och ungas perspektiv ska genomsyra hela strategin. Barnkonsekvensanalyser behöver göras av strategins påverkan på barns hälsa i relation till luft- och vattenkvalitet, men också i form av demokratiska effekter av bostadssegregationen. Staden ska vara tillgänglig för alla sina invånare, oavsett ekonomi och ålder.

Hur en stad är byggd påverkar inte minst barn. Är den för tät riskerar viktiga lekytor att försvinna och skolgårdar blir trånga och mörka. Är staden för gles blir barn beroende av sina föräldrar för att komma till vänner och aktiviteter. En stad med närhet och kollektivtrafik samt bra och säkra gång- och cykelbanor gör att barn kan bli mer självständiga. Barn är också framtidens vuxna. Det som inte görs i dagens planering för att möta klimatförändringarnas effekter innebär en direkt överflyttning av kostnader till den kommande generationens medborgare och skattebetalare.

Vi kräver att regeringen redovisar en barnkonsekvensanalys för alla de förslag som läggs fram, samt konsekvenserna av det som prioriterats bort, som t.ex. ambitionerna kring jämlika städer.

Motverkad segregation är en förutsättning för hållbar stadsutveckling

Det är slående och anmärkningsvärt att regeringen strukit alla ambitioner att motverka segregation. Sverige brottas med en ökad segregation i städerna och växande ekonomiska klyftor. För att en hållbar stadsutveckling ska komma hela staden och alla dess invånare till del behöver byggandet och andra insatser anpassas till olika bostadsområdens skilda förutsättningar och de boendes behov. På flera håll i landet finns bostadsområden som präglas av dåliga levnadsvillkor och social problematik. Skillnaderna mellan olika bostadsområden i en och samma stad eller kommun kan vara mycket stora vad gäller t.ex. arbetslöshet, skolresultat, inkomst, bidragsberoende, samhällsservice, hälsa, valdeltagande, utsatthet för brott och otrygghet. Det finns även skillnader mellan kvinnor och män och flickor och pojkar inom bostadsområden.

Samhällets växande behov av bostäder behöver mötas på fler sätt än enbart genom att se till antalet nybyggda bostäder. För att målet om en god bostad till alla ska kunna uppnås behöver behovet mötas på flera fronter samtidigt. Våra städer behöver en blandad bebyggelse, men i detta är det även viktigt att det byggs fler hyresrätter till rimliga hyror, att befintliga hyresrätter med ofta låga hyror behålls just som hyresrätter och att det kan byggas bostäder för fler grupper än i dag. Den nationella nivån behöver förbättra förutsättningar för hur det befintliga bostadsbeståndet bättre kan nyttjas och hur de sociala aspekterna i bostadsbristen ska kunna hanteras.

Ur ett demokratiskt perspektiv är det viktigt att staden även erbjuder icke-kommersiella rum där alla kan mötas på lika villkor. Gestaltningen av offentliga rum, byggnader och platser i staden, liksom medvetenhet om kulturmiljövärden, inverkar stort på människors livskvalitet och känsla av delaktighet och omsorg samt påverkar staden och dess utveckling. Miljöpartiet ser positivt på att fastighetsägare, näringsliv och civilsamhälle deltar i att skapa levande och attraktiva stadsmiljöer, men det är även väsentligt att det offentliga behåller sin roll i att skapa ett stadsrum för alla medborgare.

Stadsgrönska bidrar till biologisk mångfald

Ekosystemtjänster är de tjänster från naturens ekosystem som bidrar till människors välbefinnande. Naturmark och andra gröna ytor i stadsmiljön är viktiga förutsättningar för ekosystemtjänster. Grönytor har en reglerande inverkan på temperatur, vind, luftkvalitet och luftfuktighet och dämpar därför också effekterna i staden av klimatförändringarna. Grönytor ökar även den biologiska mångfalden, dämpar buller och kan bidra till rening av dagvatten. Fler träd och gröna väggar i staden bidrar, förutom upptag och rening av vatten, till ökad syresättning och renare luft i staden. Gröna tak tar hand om regnvatten men ger också gynnsamma förutsättningar för fler arter, som humlor, bin och fjärilar. Stadsgrönskans bidrag till mänskligt välbefinnande ska tas till vara i fysisk planering och i förvaltning av natur för att möjliggöra en hållbar stadsutveckling.

Naturrestaureringslagen är beslutad av EU och innebär att det inte ska ske någon nettoförlust i landets totala yta av urbana grönområden samt bibehållen trädäckning i stadsområden. För växande städer som har stor bostadsbrist och behov av byggbar mark innebär det att stadsplaneringen kommer att behöva rikta in sig i allt högre grad på redan exploaterade ytor, främja omvandling av exempelvis kontorslokaler och bostadsfastigheter, och den nationella nivån behöver förbättra förutsättningar för hur det

befintliga bostadsbeståndet bättre kan nyttjas. Regeringen visar inget intresse för en framtidsinriktad stadsutvecklingspolitik.

För att säkra en långsiktig livsmedelsförsörjning i Sverige måste åkermark skyddas när städerna växer. På samma sätt måste städerna planeras så att hav, sjöar och vattendrag inte påverkas negativt när städerna växer. Ett långsiktigt hållbart jordbruk och ett långsiktigt hållbart fiske är nödvändigt för städernas livsmedelsförsörjning.

Klimatanpassning för att skydda städer och människor

Klimatets förändringar till följd av klimatpåverkande utsläpp är ett faktum. Sverige står generellt inför ett varmare och blötare klimat. Extrema väderhändelser som skyfall och värmeböljor blir vanligare. För städerna innebär det stora förändringar i planeringen. Stora hårdgjorda ytor kan inte ta hand om vatten från skyfall utan riskerar att leda vatten in i byggnader eller underminera infrastruktur, med stora skador som följd. Under en värmebölja fungerar de hårda ytorna i stället som stora värmeöar som lagrar och sprider värme, med ökade temperaturer i staden som följd. Mjuka ytor och träd har i stället motsatt effekt. När marken kan ta emot vatten fördröjs skyfallen och skadorna minskar på den byggda miljön, och en hög krontäckningsgrad sänker temperaturen med flera grader vid en värmebölja, och kan därmed rädda liv.

Vid stormar som trycker in havsvatten mot städerna, översvämningar i vattendrag till följd av skyfall eller smältvatten uppströms, och en kommande havsnivåhöjning, blir strandnära byggnader extra utsatta. Stranderosion är ett växande problem i delar av landet, medan översvämningarna längs älvar och åar är allt oftare återkommande. Med dessa följer också risk för skred och ras. Det är effekter av klimatförändringarna som städerna måste ta höjd för för att undvika stora kostnader för såväl samhälle som enskilda.

För att möta förändringarna i klimatet och deras konsekvenser behöver naturbaserad planering komma in tidigt i planprocessen. Med innovativa lösningar, god design och medveten arkitektur kan man förbättra dagvattenlösningar även i befintlig miljö.

Arkitektur och byggande för hållbar utveckling med minskad klimatpåverkan

Arkitektur, form och design och omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer kan bidra till en hållbar stadsutveckling. Hur städer planeras och utformas skapar förutsättningar för en hållbar utveckling i städerna och kan bl.a. stärka de sociala aspekterna och motverka segregationsprocesser. Människors möjligheter att utvecklas och må bra påverkas i stor utsträckning av hur bostäder, boendemiljöer, offentliga platser och hela städer är formade, gestaltade och sammansatta.

Det finns ett stort behov av bostäder i landet och bostadsbyggandet behöver öka. Bostadsbyggandet behöver vara både effektivt och hållbart och det kan därför finnas behov av nya arkitektoniska och tekniska lösningar för att ytterligare möta samhällets utmaningar. Energieffektiva bostäder är viktiga i nyproduktion men även att se det stora behov som finns i befintliga fastigheter. Utformningen av bostäder och livsmiljöer har stor inverkan på hållbarheten, såväl den miljömässiga och ekonomiska som den sociala.

Bygg- och anläggningssektorn är en av Sveriges mest utsläppstunga sektorer. Valet av material och konstruktion samt byggnadens livscykel har stor betydelse för klimatet, hälsan och hållbarheten, liksom vikten av att bygga och gestalta med hög kvalitet. Innovationer och nya tekniska, sociala och ekonomiska lösningar behöver kombineras med hög kvalitet som ger långsiktig hållbarhet.

Cirkulär ekonomi är en del i utvecklingen av en hållbar stad där vi gör mer med mindre resurser. En cirkulär ekonomi bidrar till resurseffektiva och giftfria flöden av varor och tjänster samt minskad klimat- och miljöpåverkan samtidigt som det bidrar till näringslivsutveckling och nya jobb. Det är angeläget att växla upp arbetet för att minska mängden avfall, öka återanvändning och återvinning och fasa ut farliga kemikalier. Samarbete mellan olika aktörer och sektorer är viktigt för att nå en cirkulär ekonomi, och stadsplaneringen utgör en ”bottenplatta” för den cirkulära ekonomin i staden.

Hälsa som en helhet för den goda staden

Hälsa är helt avgörande för en långsiktigt hög livskvalitet i staden, men villkoren är mycket olika för olika grupper i städerna. Medan regeringen i stort sett enbart lyfter det nog så viktiga med ökad fysisk aktivitet inom begreppet hälsa saknar vi resonemanget om att även skydda befolkningen från hälsorisker. Mycket har blivit avsevärt bättre i städer om vi ser utvecklingen över lång tid, men forskningen kring buller och luftkvalitet innebär att vi vet mer om de skadliga effekterna och därmed även behöver arbeta ännu hårdare för en bra stadsmiljö. Barn och boende i ekonomiskt och socialt utsatta områden utsätts för mer föroreningar, sämre luft och mer buller än barn i välbärgade områden. Att motverka ojämlikheten i livsmiljö är en central uppgift för städerna som vi menar måste ha en lika central plats i strategin. Om miljö kvalitetsnormerna och EU:s luftkvalitetsdirektiv överskrider och bullernivåerna inte klarar uppställda riktvärden utgör detta även hinder för bostadsbyggande.

Luftföroreningar gör människor sjuka och förkortar livslängden. Dålig luft orsakar bland annat hjärt-kärlsjukdomar samt luftvägssjukdomar. För små partiklar har inga säkra nivåer hittats och därför bör man sträva efter så låga utsläpp som möjligt.

Det är viktigt att snabbt uppnå en bra luftkvalitet i våra städer. Det är framför allt lokala utsläpp från dieselbilar och vägslitage på grund av dubbdäcksanvändning som har en negativ påverkan på människors hälsa. Det är inte bara större städer som har luftkvalitetsproblem. Beroende av bl.a. den lokala trafiksituationen, gaturummens utformning, topografi, väderförhållanden och läge i landet kan även mindre tätorter ha dålig luft. Det är svårt för Sveriges städer att klara det nationella miljömålet Frisk luft, men det saknar juridiska krav. EU har antagit ett nytt luftkvalitetsdirektiv med nya lagstadgade normer för luftkvalitet som ska uppfyllas senast 2030 och det är anmärkningsvärt att detta inte redovisas i en ny strategi för städer.

Höga bullernivåer stör samtal och kommunikation, försvårar arbete och barns inläring, hindrar vila och återhämtning och ger försämrad sömn. Buller medför också en ökad risk för högt blodtryck och annan hjärt-kärlsjukdom och har därmed betydande negativa konsekvenser för folkhälsan. Hjärtinfarkt och stroke till följd av trafikbuller uppskattas årligen orsaka ca 500 förtida dödsfall.

Miljöpartiet anser att det även är angeläget att minska bullerexponering i miljöer där människor bor och vistas för att uppnå en hälsosam, trivsamt och hållbar stadsmiljö. Detta är en särskild utmaning vid förtätning i städer, där allt fler människor samlas på

begränsade ytor och behovet av kommunikationer är stort, men i städerna finns det också särskilda möjligheter att skapa goda ljudmiljöer. Bra ljudmiljöer kan skapas genom genomtänkta plan- och bygglösningar, slutna innerstadskvarter samt effektiv ljudisolering mot gatan. Andra betydelsefulla insatser handlar om att minska bullret vid källan genom att minska biltrafik, använda tystare däck och motorer, anlägga tystare vägbeläggning eller införa hastighetsbegränsningar.

Ökad elektrifiering kommer att vara en viktig del i arbetet med att förbättra luftkvaliteten i städer och minskat buller. Miljözonerna kan bidra till att förbättra buller- och luftkvaliteten i tätorterna men också bidra till en snabbare omställning till en fossilfri fordonsflotta. Men det är även angeläget med ett arbete för en minskad biltrafik och mer hållbara transportlösningar som kan ersätta behovet av att äga egen bil.

Mobilitet där hållbara och effektiva transporter ska prioriteras

En stadsmiljö har ett begränsat utrymme och det finns i princip alltid konkurrens om utrymmet. Samtidigt är de flesta resor som görs inom staden korta. Genom att planera för yteffektiva och klimatsmarta transportslag som kollektivtrafik, cykel och gång skapas utrymme för grönska, handel, kultur och möten i stället för döda asfalterade ytor. Det ger också en mer jämlik tillgång till staden när mobiliteten inte kräver körkort eller tillgång till bil. Det borde vara en självklar ambition att planera våra städer så att både 8-åringar och 80-åringar kan röra sig självständigt i staden.

I städerna finns många olika möjligheter att ersätta bilresor med andra färdmedel. Transporterna utgör en stor del av Sveriges samlade klimatpåverkan och det är framför allt i städerna det finns möjlighet att minska biltrafiken. Tack vare investeringar i modern kollektivtrafik, nya cykelbanor och en politik för levande städer kan allt fler stadsbor välja bort bilen. Den regionala och nationella infrastrukturplaneringen bör ske i nära samverkan med övrig samhällsplanering och främja hållbara samhällsstrukturer i städerna där gång, cykling och kollektivtrafik prioriteras, men även bilpooler och hyrbilar. Med god planering kan hållbara och transporteffektiva städer utvecklas där resenärerna ges möjlighet att gå, cykla eller resa med kapacitetsstark kollektivtrafik och där godstransporterna är väl samordnade, effektiva och i allt större utsträckning emissionsfria. Men vi ser att regeringen lämnar kommuner och regioner ensamma. Både stöden för stadsmiljöavtalen och elbusspremien har tagits bort och ett rättvist reseavdrag som omfattar kollektivtrafiken stoppades. I infrastrukturpropositionen (prop. 2024/25:28) nämns knappt kollektivtrafiken vid ord.

Kollektivtrafik och cykling vidgar och bidrar till fungerande arbetsmarknader och underlättar för företag att rekrytera rätt kompetens. Med kollektivtrafik och cykling kommer människor till jobb, nöjen, förskolan och butiken. Med kollektivtrafik och cykel kommer människor hem på kvällen. Långt över 90 procent av kollektivtrafiken drivs i dag med el eller förnybara drivmedel. Det innebär att varje ökning av andelen resande med kollektivtrafik minskar utsläppen. Varje person som kliver ur bilen och på bussen eller tåget minskar sin klimatpåverkan. Branschen har tagit fram konkreta förslag på åtgärder och ett mål om att fyra av tio motoriserade resor ska ske med kollektivtrafiken 2030. Miljöpartiet stöder branschens mål om att fyra av tio motoriserade resor ska ske med kollektivtrafiken 2030.

Omfattningen av godstransporter i svenska städer väntas öka bl.a. som en följd av att städer växer, förändrade logistikkedjor och ökad e-handel. En hållbar utveckling i

städerna förutsätter därför nya tekniska lösningar för att hålla nere mängden transporter. Digitaliseringens möjligheter att effektivisera, kvalitetssäkra och erbjuda alternativ till transporter behöver tas till vara. Det krävs också nya lösningar för att godstransporterna ska kunna ske effektivt och med minskad klimat- och miljöpåverkan. Det finns stora samhällsvinster med effektivare och bättre samordnade godstransporter i städer – för både klimat, jobb och stadsmiljön.

Tillgänglighet ger en inkluderande stad för alla

Staden behöver utformas på ett sätt så att den är tillgänglig för alla i befolkningen. När vi bygger samhället smart och hållbart ska hela befolkningens behov och förutsättningar beaktas. Stadens utformning ska möjliggöra möten mellan människor och öka samhällsgemenskapen. Tillgänglighet i den byggda miljön är en förutsättning för inkludering och delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Arbetet med en hållbar stad bör därför betraktas i ljuset av mångfalden i befolkningen och inkludera bl.a. funktionshinders-, jämställdhets-, jämlikhets-, äldre-, segregations-, brottsförebyggande- och barnrättsperspektiv. En stad som planeras för de yngsta och för de äldsta blir en tillgänglig och inkluderande stad för alla.

Universell utformning är en prioriterad inriktning i genomförandet av funktionshinderspolitiken. I ett Sverige som håller ihop ska samhället utformas så att det i största möjliga utsträckning kan användas av alla. Detta ger ett samhälle som skapar tillgänglighet och delaktighet för alla.

Märta Stenevi (MP)

Linus Lakso (MP)

Katarina Luhr (MP)

Rebecka Le Moine (MP)

Emma Nohrén (MP)